

Tankönyvértékelések a tanulók és a nyelvtanárok szemszögéből

A nyelvtanulást számos külső, illetve belső motivációs tényező támogathatja. A belső motiváció alapulhat az egyén adott idegen nyelvvvel kapcsolatos korábbi tapasztalatain, attitűdjén és természetesen a jövőbeli céljain (Mezei, 2013). A külső motivációs elemek például az iskolai tanulmányokkal összefüggő célok, úgy, mint valamilyen vizsga – érettségi vagy nyelvvizsga – letétele, a továbbtanulási motivációk, vagy a munkavállalás során hasznosítható tudás megszerzése (Vidákovich és Vígh, 2009).

Néhány nyelvválasztást és nyelvtanulást befolyásoló tényező

A nyelvtanulásra hatással van, hogy milyen az adott nyelv társadalmi megítélése. Ez függhet például a családi háttértől, attól, hogy milyen attitűddel viszonyul a nyelvtanuló környezete a szóban forgó nyelv tanulásához és jövőbeli hasznosíthatóságához (Huneke és Steinig, 2013; Nikolov, 2003). A motivációk és kitűzött célok elérése meghatározza már az intézményválasztást is. Azok a tanulók, akik jobb családi háttérrel rendelkeznek, és a felsőoktatásba való bejutás a céljuk, általában gimnáziumi képzésben vesznek részt. Ezzel szemben azok a diákok, akiknek alacsonyabb a társadalmi háttérük, inkább szakmát (is) adó intézményekbe iratkoznak be (Andor, 2000; Hegedűs, 2017). Ez utóbbinak több oka is van, egyrészt lehet, hogy ez az intézmény van legközelebb hozzájuk, és nem engedhetik meg maguknak, hogy minden nap egy távolabb lévő középiskolába ingázzanak, vagy hogy kollégiumban lakjanak. A másik ok lehet, hogy a környezetükben, családjukban kevés a magasabb végzettséggel rendelkező szakember, ezért nem biztos, hogy látnak maguk előtt hasonló példát, és mernek felsőoktatási továbbtanulásban gondolkodni. Az intézményválasztással a felfelé irányuló társadalmi mobilitás megvalósítása is lehet hosszú távon célja a tanulónak és családjának, mert ha egy jobb jellemzőkkel bíró iskolába, osztályba kerül be a tanuló, akkor a teljesítménye – a társai teljesítményének hatására – jobb is lehet a tőle, például családi háttéréből kiindulva elvárhatónál (Hegedűs, 2020). Ugyanígy a gimnázium választása is a felsőoktatásba való bejutást, ezzel a társadalmi előrelépést, valamint a jobb munkalehetőségek eszközt jelentheti egy rosszabb családi háttérű tanuló számára (Bocsi és mtsai, 2020; Fehérvári, 2015; Hegedűs, 2019). Sokan azért részesítik előnyben az érettségit adó egyházi intézményeket, mert a tanulói teljesítménymérések fenntartók szerinti elemzése alapján a tanulók általában itt érik el a legjobb eredményeket (Hegedűs, 2020).

A tanulmányok során a választott idegen nyelv, valamint az ebből elért eredmények is fontos szempontot jelenthetnek a továbbtanulást, illetve a munkaerő-piaci elhelyezkedést illetően. A globalizáció és az angol nyelv lingua francává válása miatt a tanulmányok és a munkavállalás során előnyös lehet az egyén számára az angol nyelv ismerete (Hegyi-Halmos, 2018; Saraceni, 2008), sokan ennek segítségével a felfelé irányuló társadalmi mobilitást szeretnék megvalósítani, és ezért (is) választják a közoktatási tanulmányok

idején (Eitler, 2013). Az is jellemző, hogy sokan a közoktatásban csak második nyelvként kezdték el tanulni az angolt, de jövőbeli terveikben hangsúlyosabban szerepel az elsőként tanult idegen nyelvhez képest (Sebestyén, 2023). A német nyelv tanulása inkább azokra jellemző, akiknek személyes érintettségük van, vagy a németnyelv-tudás fontos a jövőbeli munkájukhoz (Bassola, 1995; Einhorn 2000; Szépe, 2000). A nyelv-választást a családi háttér is befolyásolja, korábbi kutatások szerint az iskolázottabb szülők gyermekei angolt is tanulnak (Csapó, 2001; Nikolov és Csapó, 2018), míg Sebestyén (2023) adatai alapján ez a tendencia kiegészülni látszik, mert a németet (is) választják a kötelező idegennyelv-tanulás során.

A tankönyvek és (kölsön)hatásuk

A nyelvtanulást számos eszköz segíti, ezek közül a közoktatásban a tankönyvek használata a legelterjedtebb. A tankönyv az egyik legkomplexebb meghatározás szerint „olyan, az oktatás szolgálatában álló könyv, amely rendszerezett, érthető és fokozatosan előrehaladó formában egy tantárgy vagy szakterület anyagát tartalmazza, s amely ekképpen a szóban forgó tantárgy vagy szakterület tanítása vagy tanulása során az elsajátítandó ismeretek alapvető forrásaként alkalmazható” (Ellington és Harris, 1986, idézi: Karlovitz, 2001. 8.). Egy tankönyv szerkesztése során az az optimális, ha a szerzők figyelnek a legújabb módszertani kutatásokra, új tények, ismeretek beépítésére, a tanulók változó igényeire, tanulási szokásaira. A tankönyvszerkesztésre a társadalmi-politikai-gazdasági környezet is hatással van, így egy-egy tankönyv egyben korrajz is (Weinbrenner, 1992; Kaposi, 2014). A 21. században született gyermekek számára egyre inkább a digitális tartalmak válnak érdekesebbé, szemben a papíralapúakkal, ezért egyre fontosabb a digitális felületek fejlesztése a tankönyvkiadók részéről, illetve ezek bevonása a tanárok révén az oktatásba is. Így például a digitális térben is kialakulhat interakció, gyors online információcsere valósulhat meg a tanulók között, érdekesebbé téve így a tananyagot, valamint a tanítási órát. Természetesen az ehhez szükséges feltételek teljesülése mellett (Bartal, 2019; Benedek, 2019; Dringó-Horváth és Menyhei, 2020).

Azonban nemcsak a tankönyvek készítésére lehetnek hatással a leendő használók, hanem fordítva is: a diákok és tanárok motivációjára, eredményességére is hathatnak a tankönyvek. Kölcsönhatás fedezhető fel a tankönyvek, valamint a használók között, ezért is fontos ismerni, hogy mit gondolnak a felhasználók a tankönyvekről. A tankönyvek a tanulók számára például egy külső motivációt jelentő vizsga sikeres teljesítéséhez

Azonban nemcsak a tankönyvek készítésére lehetnek hatással a leendő használók, hanem fordítva is: a diákok és tanárok motivációjára, eredményességére is hathatnak a tankönyvek. Kölcsönhatás fedezhető fel a tankönyvek, valamint a használók között, ezért is fontos ismerni, hogy mit gondolnak a felhasználók a tankönyvekről. A tankönyvek a tanulók számára például egy külső motivációt jelentő vizsga sikeres teljesítéséhez lehetnek fontosak, mert ha felkeltik a diákok érdeklődését, hatékonyabb tanulást eredményezhetnek. A tanárok jelentős részének a tankönyv határozza meg a mindennapok során követendő tananyagot, nem pedig a tantervek. Emiatt még fontosabb a tankönyvek felépítése és a kiegészítő kiadványok áttekintése.

lehetnek fontosak, mert ha felkeltik a diákok érdeklődését, hatékonyabb tanulást eredményezhetnek (Sebestyén, 2019). A tanárok jelentős részének a tankönyv határozza meg a mindennapok során követendő tananyagot, nem pedig a tantervek (M. Nádasi, 2011). Emiatt még fontosabb a tankönyvek felépítése és a kiegészítő kiadványok áttekintése. Továbbá lényeges figyelembe venni a tankönyvválasztás, ezt követően pedig a tanóratervezés során, hogy tartozik-e digitális támogatás például a kiadó részéről a tankönyvhöz, illetve megvalósulhat-e egy-egy tanítási óra digitális eszközökkel támogatott formában. Ha igen, akkor figyelembe kell venni, hogy a tanítási-tanulási folyamatban a hagyományos, papíralapú eszközökhöz képest ez az összes résztvevőtől másfajta gondolkodásmódot, a tanároktól pedig eltérő tanóraszervezést igényel (Bikics és Kegyes, 2016; Lannert, 2023; Sebestyén, 2019; Traxler és Vosloo, 2014).

A tankönyvek célja a tanulók központi tanítási-tanulási folyamat támogatása, valamint a tantervekben meghatározott célok elérése. A tankönyv segíteni tudja ezt a folyamatot, ha a tanár az optimális használat és tanóratervezés során a tanuló számára motiváló környezetet tud teremteni az információk megismeréséhez és feldolgozásához, ezáltal a tudás megszerzéséhez, megszilárdításához. Az ideális tankönyvben a tananyag nemcsak a tantervekhez illeszkedik jól, hanem a tanulók figyelmét is felkelti. Az előzetes ismereteikre építve ismerteti meg velük az új tananyagot, amit könnyen érthető formában valósít meg, található benne a tanulói aktivitást ösztönző feladatok – például kooperatív, problémamegoldás gondolkodást, véleményformálást segítők –, ezért a diákok szívesen tanulnak belőle. A tanárok számára akkor optimális egy tankönyv, ha az említett főbb pontok mentén hasznos segítséget tud adni egy-egy új tananyag megtanításához, például úgy, hogy amennyire lehetséges, a tankönyvi feladatok által figyelembe veszi a tanulók igényi igényeit és sajátosságait (Kaposi, 2012; Kojanitz, 2005, 2007, 2014).

Hipotézisek, adatbázisok és módszerek

A tankönyv az egyik legfontosabb, tanítási órán használt eszköz (F. Dárdai, 2014), ezért lényeges ismerni a tankönyvhasználók véleményét róla, azonban kevés szakirodalom foglalkozik napjainkban ilyen témával. Jelen tanulmányunkban azt vizsgáljuk, hogy van-e különbség a tanulók tankönyvértékelésében a középiskola-választás szerint, idegen nyelvenként, fenntartónként, valamint képzéstípusonként. Továbbá kíváncsiak vagyunk arra is, hogy másképp értékelik-e a tanárok és a tanulók az általuk használt tankönyveket.

A szakirodalomból tudjuk, hogy a középiskola-választási klaszterek számos szempontból különbséget mutatnak a tanulók válaszaik között; az angol nyelvet többen és szívesebben tanulják; az egyházi intézményekben, illetve a gimnáziumokban tanulók tanulmányi eredményei jobbakként (Hegedűs, 2020; Sebestyén, 2023). Ezek alapján célunk megvizsgálni, hogy az említett csoportok között ezek a különbségek felfedezhetők-e a tankönyvek értékelésével kapcsolatban is. Továbbá úgy gondoljuk, hogy a tanárok szakmai tankönyvértékelés-átlagai objektívebbek és ezáltal alacsonyabbak lesznek a tanulókéhoz képest, amivel a szakirodalmat szeretnénk bővíteni, mert a tanárok-tanulók tankönyvértékeléseinek összehasonlítása nagyon ritka. Ezek alapján öt hipotézist fogalmaztunk meg, amelyek szerint (1) a különböző középiskola-választási klaszterekbe tartozó tanulók között eltérés fedezhető fel a tankönyvértékelésben. A tankönyvek színvonalát (2) az angolt tanulók magasabbra értékelik, mint a németesek, (3) az egyházi fenntartású intézmények tanulói értékelik a legmagasabbra, (4) a gimnazisták magasabbra értékelik, mint a szakgimnazisták, (5) a tanulók magasabbra értékelik, mint a tanáraik.

A hipotéziseket a 2018-2019-es tanévben készült *Némettanulás, illetve -tanítás Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében* című kutatás adatait (890 tanuló, 100 tanár) tartalmazó adatbázisok segítségével vizsgáltuk meg. A papíralapú, kérdőíves

adatfelvételtől készült adatbázisok 11. évfolyamos, érettségit adó képzésben részt vevő németet és/vagy angolt tanulók, valamint német- (43 fő) és angoltanáraik (57 fő) válaszait tartalmazzák, akik közül 66 fő gimnáziumi, 33 fő pedig szakgimnáziumi csoportja, illetve osztálya miatt került be az adatfelvételbe. Az adatfelvétel idején 157 tanuló tanulta a német, 337 fő az angol, és további 396 tanuló mindkét nyelvet. A képzéstípusokat tekintve 420 fő gimnáziumi, 444 fő szakgimnáziumi képzésben vett részt, a fenntartó szerint pedig 211 fő tankerületi, 183 fő egyházi, 427 fő szakképzési centrumi, míg 61 fő egyéb fenntartású intézményben tanult.¹

Az adatokat SPSS programmal elemeztük, amely során kialakítottuk a középiskola-választás alapján az említett tanulói klasztereket, besoroltuk a tanulókat három csoportba az általuk tanult idegen nyelvek szerint, valamint az egyes intézményeket is a fenntartójuk alapján. Továbbá létrehoztunk egy keresztábrát és négy háromdimenziós ANOVA táblát a klaszterekre, a tanult idegen nyelv(ek)re, valamint a képzéstípust tartalmazó változókra alapozva. A német és az angol nyelvi tantárgyi kedveltség, valamint a tanulói tankönyvértékeléseket tartalmazó változók között Pearson-korrelációt futtattunk, amihez a kiválasztott változókat standardizáltuk. Ezt követően One-Sample Kolmogorov-Smirnov Testtel eloszlásvizsgálatot végeztünk, amelynek eredményeként a változók mindkét nyelvvvel kapcsolatban normál eloszlást mutattak, ezért ezt követően a megnevezett korrelációs eljárást használtuk.

A középiskola-választási jellemzők szerint négy klasztercsoportot tudtunk elkülöníteni. Az (1) „Ingázó szakmaorientáltak” (233 fő) számára fontos a képzés minősége, és céljuk egy piacképes szakma megszerzése akár már középfokon is. A minőségi képzésért utazni is hajlandók, közöttük található a klaszterekből a legnagyobb arányban a szülők végzettsége, valamint a család anyagi helyzete alapján magas társadalmi háttérűek (43,4%), a szakgimnáziumi képzésben résztvevők (65,0%), és a csak németet tanulók közül ide tartoznak a legtöbben (22,3%). A (2) „Kitörni vágyók” (274 fő) között az egyik legmagasabb, szintén a szülők iskolai végzettsége, illetve a család anyagi helyzete alapján, az alacsony társadalmi háttérűek aránya (70,3%), céljuk a társadalmi mobilitás megvalósítása egy jól hasznosítható, akár felsőoktatásban megszerzett szakma segítségével. A családi háttérük miatt fontos számukra a középiskola – többségében szakgimnázium, mert náluk a második legmagasabb az ide járók aránya (56,0%) – közelsége a lakóhelyükhöz, valamint az intézményben zajló tehetséggondozás és a rászoruló diákok támogatása. A legtöbben közülük németet és angolt is tanulnak (44,2%). A (3) „Felsőoktatás-orientált helyiek” (127 fő) között szintén magas az alacsony társadalmi státuszú családból származók aránya (70,4%), de ők általában városban laknak, és céljuk a felsőoktatásba való bejutás. Ebben a csoportban járnak a legtöbben gimnáziumba (72,0%), ezen belül is két tanítási nyelvűbe vagy nyelvi tagozatos osztályba (összesen 53,2%), és közülük a legnagyobb arányban németet, illetve angolt is tanulnak (63,0%). A (4) „Túlélésre hajtók” (255 fő) még nem fogalmazták meg pontosan a jövőbeli céljaikat, ők a középiskolát leginkább csak „túl szeretnék élni”. Az alacsony társadalmi háttérű családból származók aránya közöttük 66,5%, a gimnáziumba járóké 54,6%, legtöbben németet és angolt is tanulnak (42,7%), de ez a klaszterek között csak a harmadik legmagasabb arány.²

A tanári és a tanulói kérdőívben³ is elhelyeztük ugyanazokat a tankönyvjellemzőkre vonatkozó ötfokú Likert-skálás állításokat, ahol az 1 a legrosszabb, az 5 a legjobb értékelés volt. Az állítások a tankönyvek nyelvtanulást segítő elemeire vonatkoztak, például a tankönyv felépítésére, a feladatok érthetőségére, a hanganyagok minőségére, amelyeket egy változóban átlagoltunk a tanároknál, a németet, illetve az angolt tanulóknál. Így tanulóként, illetve tanárként tartalmazzák az általuk használt tankönyv értékelését. A német tankönyvet használók véleménye a csak németet, illetve a németet is tanulók (474 fő) válaszait tartalmazza. Az angol tankönyvek értékeléséhez a csak angolt,

valamint az angolt is tanulók (632 fő) adatait használtuk fel, kivéve minden tanulói csoportból azokat, akik egyáltalán nem használják a tanórákon a nyelvkönyveiket. A tanári kérdőívben nemcsak a pedagógusok saját véleményére kérdeztünk rá, hanem a tanulók feltételezett véleményére is, ezt egy külön változóban átlagoltuk. A válaszadók különböző tankönyveket értékelték, amelyek minősége eltérő lehet, de a vizsgálat során tanulói, illetve tanári oldalról szerettük volna megközelíteni a tankönyvértékelés kérdését: felhasználóként hogyan értékelik az általuk használt eszközt. Nem az egyes tankönyvek jellemzése, összehasonlítása volt a célunk. Természetesen tudjuk, hogy egy tankönyv értékelését több szempont is meghatározza. Szerepet játszhat benne például a tankönyv minősége, a tanuló-tanár kapcsolat, azonban terjedelmi okok miatt csak az adott idegen nyelvvél vagy a nyelvtanulással/nyelvtanítással kapcsolatos viszonyt vizsgáljuk.

Az eredmények ismertetése

A középiskola-választási klasztereket azért vontuk be a tanulói vizsgálatokba, mert az a korábbi adatokból látható volt, hogy az egyes klaszterekbe tartozók nyelvtanulási preferenciái, továbbtanulási, illetve munkavállalási tervei eltérnek egymástól. Ezért kíváncsiak voltunk arra, hogy ez megmutatkozik-e a tanulók tankönyv-értékeléseiben is, és összefüggésben van-e vele. Emiatt a kapott eredményeket is főként a továbbtanulás, a jövőbeli tervek szempontjából értékeljük. Először azt vizsgáltuk meg, hogy melyik tankönyvekből tanulnak a megkérdezett diákok klaszterenként, fenntartónként és képzéstípusonként. Azt tapasztaltuk, hogy sokszor ismétlődnek ugyanazok a tankönyvek, ezért az 1. táblázatban kategóriánként a két leggyakrabban használt tankönyv látható németből és angoltól is.

A németesek minden vizsgált képzéstípusban, klaszterben és az egyéb fenntartású intézmények kivételével a többi fenntartónál a legtöbben a *Kon-Taktot* használják, az egyéb fenntartású középiskolákban pedig a *Deutsch.com* (22 fő; 52,4%) jelenik meg a legtöbbször. A második leggyakoribb tankönyv a két képzéstípusban, a „Túlélésre hajtók” kivételével a többi három klaszterben, az egyházi, valamint a szakképzési centrumi fenntartású intézményekben a *Direkt*. A „Túlélésre hajtók” által a második legtöbbet említett tankönyv a *Deutsch.com* (10 fő; 10,4%), a tankerületi fenntartású középiskolákban a *Kekse* (19 fő; 14,8%), míg az egyéb fenntartásúaknál az *Ideen* (15 fő; 35,7%). Mind a négy említett tankönyv a legjelentősebb, német tankönyvekkel (is) foglalkozó kiadóktól származik, mert a legtöbb, középiskolák számára készített tankönyvet ezek a vállalatok forgalmazzák (Sebestyén, 2016).

Az angol tankönyveket tekintve a két vizsgált képzéstípusban, három klaszterben – az „Ingázó szakmaorientáltak” kivételével –, valamint az egyházi, illetve szakképzési centrumi fenntartású középiskolákban leggyakrabban a *Matura* című tankönyvből tanulnak a válaszadók. Leggyakrabban a *Travellert* használják az „Ingázó szakmaorientáltak” (38 fő; 31,4%) és egyéb fenntartású intézményekben tanulók (29 fő; 64,4%), míg a tankerületi középiskolákban az *English File-t* (43 fő; 33,3%). Az említésszám szerinti második helyen álló említett kiadványok azonban már diverzebb képet mutatnak: a gimnazisták (53 fő; 19,4%), a „Kitörni vágyók” (23 fő; 14,1%) és a „Túlélésre hajtók” (22 fő; 16,4%) a *Travellerből* tanulnak. Az *English File-t* az „Ingázó szakmaorientáltak” (24 fő; 19,8%), a *Full Blastot* az egyházi intézménybe járók (19 fő; 14,8%), valamint a „Felsőoktatás-orientált helyiek” (14 fő; 18,4%), míg a *Solutiont* az egyéb fenntartású intézményekben járók (9 fő; 20,0%) említették. A szakgimnazisták (44 fő; 21,4%), illetve a szakképzési centrumban tanulók (45 fő; 23,8%) válaszaiban a *Headway* jelent meg második leggyakrabban. A hasonlóság hátterében az állhat, hogy a mintába a szakképzési centrumokból szakgimnazisták kerültek be.

1. táblázat. A németesek és az angolosok által az első két leggyakrabban használt tankönyv a klaszterek, a fenntartók és a képzéstípusok szerint (Forrás: Némettanulás, illetve -tanítás Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében – Tanulói adatbázis, 2018-2019) (saját szerkesztés)

	Német			Angol		
	Tankönyv	Elemzés (fő)	Arány	Tankönyv	Elemzés (fő)	Arány
Középiskola-választási klaszter	n = 372 fő			n = 494 fő		
„Ingázó szakmaorientáltak”	Kon-Takt	73	69,5%	Traveller	38	31,4%
	Direkt	9	8,6%	English File	24	19,8%
„Kitörni vágyók”	Kon-Takt	61	54,0%	Matura	54	33,1%
	Direkt	22	19,5%	Traveller	23	14,1%
„Felsőoktatás-orientált helyiek”	Kon-Takt	37	63,8%	Matura	36	47,4%
	Direkt	6	10,3%	Full blast	14	18,4%
„Túlélésre hajtók”	Kon-Takt	56	58,3%	Matura	57	42,5%
	Deutsch.com	10	10,4%	Traveller	22	16,4%
Fenntartó	n = 367 fő			n = 491 fő		
Tankerület	Kon-Takt	79	61,7%	English File	43	33,3%
	Kekse	19	14,8%	Matura	26	20,2%
Egyház	Kon-Takt	63	72,4%	Matura	83	64,8%
	Direkt	24	27,6%	Full Blast	19	14,8%
Szakképzési centrum	Kon-Takt	82	74,5%	Matura	55	29,1%
	Direkt	14	12,7%	Headway	45	23,8%
Egyéb	Deutsch.com	22	52,4%	Traveller	29	64,4%
	Ideen	15	35,7%	Solution	9	20,0%
Képzéstípus	n = 356 fő			n = 479 fő		
Gimnázium	Kon-Takt	136	54,2%	Matura	86	31,5%
	Direkt	31	12,4%	Traveller	53	19,4%
Szakgimnázium	Kon-Takt	78	74,3%	Matura	73	35,4%
	Direkt	14	13,3%	Headway	44	21,4%

A következőkben az vizsgáltuk, hogy van-e különbség a klasztereken belül a csak németet vagy angolt, illetve a németet és angolt is tanulók tankönyvértékelése között (2. táblázat). Az „Ingázó szakmaorientáltak” kivételével minden más klaszterben az angolt tanulók magasabbra értékelték a tankönyveiket, attól függetlenül, hogy csak angolt vagy mindkét idegen nyelvet tanulják-e. A kivételt jelentő klaszterben több az angolt tanuló, mint a németes, de az „Ingázó szakmaorientáltak” célja többségében a munkaerőpiacra való kilépés a középiskolát követően, ezért lehetséges, hogy a választott szakmájukhoz, jövőbeli céljaikhoz a német nyelv és a némettankönyvi tartalmak jobban illeszkednek. A „Kitörni vágyók” közül a németet is (3,69), valamint angolt is (4,00) tanulók átlagai a legmagasabbak. Ennek oka lehet, hogy ebbe a klaszterbe tartozók célja a felsőoktatásba való bejutás, amihez fontos lehet a nyelvtudás az esetleges pluszpontok, illetve később

a felsőoktatási tanulmányok szempontjából is. A legalacsonyabb értékek a csak németet tanuló „Felsőoktatás-orientált helyiek”-nél (3,20), illetve a csak angolt tanuló „Túlélésre hajtók”-nál (3,43) láthatók. Ezek magyarázata az lehet, hogy az utóbbi klaszternek kevésbé konkretizálódtak még a jövőbeli terveik, számukra szinte minden középiskolai tanulmányokkal kapcsolatos kérdés közömbös, és ez feltételezhető a tankönyvekkel kapcsolatban is: kevésbé fontos nekik a tankönyvek minősége, a tartalmi elemeik, vagy a belőlük megszerezhető tudás. A „Felsőoktatás-orientált helyiek” által mutatott, legalacsonyabb átlag viszont azért érdekes, mert közülük járnak a legtöbben nyelvi tagozatos középiskolákba, jellemzőik alapján őket érdeklik a legjobban az idegen nyelvek, de az alacsonyabb elemszám például háttérök lehet az eltérő válaszok mögött.

2. táblázat. A németesek és az angolosok véleménye a nyelvkönyvekről a tanult idegen nyelvek és a középiskola-választási klaszter függvényében ($n_{Német} = 337$, $szign_{Német} = 0,001$; $n_{Angol} = 468$, $szign_{Angol} = 0,043$; Forrás: Némettanulás, illetve -tanítás Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében – Tanulói adatbázis, 2018-2019) (saját szerkesztés) (tanult idegen nyelvként a magasabb értékek kiemelve)

Klaszterek	Tanult idegen nyelvek	Németesek véleménye a német tankönyvekről		Angolosok véleménye az angol tankönyvekről	
		Átlag	Elemszám (fő)	Átlag	Elemszám (fő)
„Ingázó szakmaorientáltak”	Csak német/angol	3,65	33	3,62	58
	Német és angol	3,45	53	3,94	52
„Kitörni vágyók”	Csak német/angol	3,64	24	3,75	68
	Német és angol	3,68	76	4,00	81
„Felsőoktatás-orientált helyiek”	Csak német/angol	3,20	10	3,92	19
	Német és angol	3,48	46	3,71	55
„Túlélésre hajtók”	Csak német/angol	3,21	28	3,48	65
	Német és angol	3,29	67	3,78	70

A továbbiakban nyelvenként vizsgáltuk a válaszokat, ezért egyben elemezzük a csak németet és németet is tanulók, valamint a csak angolt és angolt is tanulók csoportjait, amiket a 3. táblázatban a klaszterekkel és a fenntartókkal vetettünk össze. Az adatok a német és az angol nyelv esetében is szignifikánsak, viszont az elemzés korlátját jelentik az alacsony elemszámok, mert minden tanulói klasztercsoportot további négy iskolai fenntartó csoportra bontottunk, ezért több esetben 10 fő alatti létszámok is láthatók. Szinte mindenhol – két kivételtől eltekintve – az angolt tanulóknál láthatók magasabb tankönyv-értékelési átlagok. Az egyházi intézményben tanuló „Ingázó szakmaorientáltak” csak hét németes tanuló választát jelentik, ami a kutatás korlátját jelenti, emiatt ezeket az adatokat feltételekkel kell kezelni. A másik kivétel a szakképzési centrumi „Ingázó szakmaorientáltak”, akik egyforma átlagot (3,61) mutatnak az angolosokkal. Ez azért érdekes eredmény, mert a tanulható szakmák szempontjából – ami változatos továbbtanulási, illetve jövőbeli terveket feltételez – ez a legheterogénebb klaszter, de más tényező is állhat az eredmény háttérében. A legmagasabb átlagokat a németeseknél az egyházi

intézménybe járó „Ingázó szakmaorientáltak” (3,96), az angolosoknál pedig az egyéb fenntartású középiskolában tanuló „Felsőoktatás-orientált helyiek” (4,10) adják. Az érettségis adó egyházi intézményekben általában a legjobb tanulmányi eredmények mutathatók ki (Hegedűs, 2020), illetve az „Ingázó szakmaorientáltak” számára már középfokon egy munkaerő-piaci szempontból jól hasznosítható szakma megszerzése a cél, amelyhez például műszaki, informatikai cégnél való elhelyezkedés során hasznos lehet a német nyelvtudás. Jóllehet az angol nyelv számos cégnél munkanyelvként funkcionál, sokszor hasznos lehet egy további nyelv ismerete, amely hazánkban gyakran a német (Várnagy és Márkus, 2020). A legalacsonyabb értékeket a németesek és az angolosok között is a „Túlélésre hajtók” klaszterében találjuk: a tankerületi intézményekben tanulók értékelték a legalacsonyabbra a német tankönyveket (3,09), a szakképzési centrumokba járók pedig az angol tankönyveket (3,40). Véleményünk szerint ennek oka a klaszterre jellemző, a középiskolai tanulmányokkal kapcsolatos kisebb mértékű érdeklődés lehet, ami a tankönyvek értékelésére is kihathat.

3. táblázat. A németesek és az angolosok véleménye a nyelvkönyveikről a fenntartó és a középiskola-választási klaszter függvényében ($n_{Német} = 331$, $szign.Német = 0,001$; $n_{Angol} = 462$, $szign.Angol = 0,047$; Forrás: Némettanulás, illetve -tanítás Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében – Tanulói adatbázis, 2018-2019) (saját szerkesztés) (tanult idegen nyelvként a magasabb értékek kiemelve)

Klaszterek	Fenntartó	Németesek véleménye a német tankönyvekről		Angolosok véleménye az angol tankönyvekről	
		Átlag	Elemzés (fő)	Átlag	Elemzés (fő)
„Ingázó szakmaorientáltak”	Tankerület	3,47	31	4,03	31
	Egyház	3,96	7	3,65	13
	Szakképzési centrum	3,61	37	3,61	59
	Egyéb	3,13	9	4,27	6
„Kitörni vágyók”	Tankerület	3,60	32	4,01	28
	Egyház	3,76	30	3,95	40
	Szakképzési centrum	3,77	23	3,81	64
	Egyéb	3,45	14	3,80	16
„Felsőoktatás-orientált helyiek”	Tankerület	3,26	28	3,59	32
	Egyház	3,60	19	3,96	26
	Szakképzési centrum	3,36	5	3,74	13
	Egyéb	3,76	3	4,10	3
„Túlélésre hajtók”	Tankerület	3,09	30	3,72	31
	Egyház	3,42	21	3,78	36
	Szakképzési centrum	3,37	23	3,40	47
	Egyéb	3,31	19	3,80	17

A klaszterek között tapasztalható eltérő tanulmányi tervek miatt fontosnak tartottuk megvizsgálni, hogyan értékelik a tanulók a tankönyveiket az egyes képzéstípusokban. A 4. táblázat szerint az angolosok válaszaiban minden esetben magasabb átlagot mutatnak, mint a németesek, továbbá az „Ingázó szakmaorientáltak”, a „Kitörni

vágyók” és a „Túlélésre hajtók” klaszterében a gimnazisták válaszátlagai magasabbak a szakgimnazistákénál. A németesek tankönyvértékelése viszont már sokkal kevésbé mutat egységes képet, mert az „Ingázó szakmaorientáltak” és a „Túlélésre hajtók” közé tartozó szakgimnazisták német tankönyveinek értékelése a magasabb. Ennek háttérben állhat, hogy a gimnazista diákok jobban preferálják az angol nyelv tanulását, míg a szakgimnazistáknál a németnyelv-tudás is praktikus lehet például a műszaki tanulmányok esetében. Viszont a „Felsőoktatás-orientált helyiek”-nél az az előbb említett két klaszterhez képest fordított a helyzet. Emögött vélhetően a felsőoktatásban való továbbtanulás tervei, és ott, valamint ezután a munkaerőpiacon az angol nyelv jobb használhatósága állhat (Sebestyén, 2023). A legérdekesebb klaszter a „Kitörni vágyók”-é, mert az angolos gimnazisták tankönyvértékelései ebben a klaszterben is magasabbak, viszont a németet tanuló gimnazisták, illetve szakgimnazisták egyformán értékelték a tankönyveiket (3,66). Az eredmények háttérben az alábbi klaszterjellemzők állhatnak: a tehetséggondozás fontossága, a felsőoktatásba való bejutás, továbbá a középiskolai tanulmányokkal megszerezhető szakma munkaerő-piaci keresettsége lényeges szempont az ebbe a klaszterbe tartozók számára.

4. táblázat. A németesek és az angolosok véleménye a nyelvkönyveikről a képzéstípus és a középiskola-választási klaszterek függvényében ($n_{Német} = 325$, $szign.Német = 0,000$; $n_{Angol} = 460$, $szign.Angol = 0,011$; Forrás: Némettanulás, illetve -tanítás Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében – Tanulói adatbázis, 2018-2019) (saját szerkesztés) (tanult idegen nyelvként a magasabb értékek kiemelve)

Klaszterek	Képzéstípus	Németesek véleménye a német tankönyvekről		Angolosok véleménye az angol tankönyvekről	
		Átlag	Elemszám (fő)	Átlag	Elemszám (fő)
„Ingázó szakmaorientáltak”	Gimnázium	3,52	46	3,97	47
	Szakgimnázium	3,58	36	3,62	63
„Kitörni vágyók”	Gimnázium	3,66	75	4,02	77
	Szakgimnázium	3,66	23	3,78	69
„Felsőoktatás-orientált helyiek”	Gimnázium	3,42	49	3,73	56
	Szakgimnázium	3,36	5	3,80	16
„Túlélésre hajtók”	Gimnázium	3,21	70	3,74	81
	Szakgimnázium	3,37	21	3,41	51

A diákok tankönyvértékeléseire hatással lehet az is, hogy mennyire kedvelik a tanulók a középiskolai német-, illetve angolórákat. Adataink szerint a németet tanulóknál a tantárgy kedveltsége átlagosan 3,36, míg az angolt tanulóknál 3,84, ami egy korábbi, tantárgyi kedveltséget vizsgáló kutatás adataival is összecseng. Chrappán (2017) ugyanis a természettudományi tantárgyak kedveltségével együtt kimutatta, hogy az idegen nyelvek közül a gimnazisták és a szakközépiskolások⁴ is magasabbra értékelik az angolt, mint a németet. Ezért saját korrelációs vizsgálatot végeztünk a német tankönyvek értékelését tartalmazó változó és a német nyelv kedveltségére vonatkozó változó között, $s r = 0,510$ ($p = 0,010$) korrelációt, az angolosokra vonatkozó változók esetében pedig $r = 0,527$ ($p = 0,010$) korrelációt sikerült kimutatni. Az adatok szerint a német és az angol nyelv-nél is a tantárgyi kedveltség közepes mértékben jár együtt a tanulók tankönyvértékelésével, sőt az angol nyelvvel kapcsolatban a korreláció egy kicsit magasabb (0,017) is,

ami magyarázhatja, hogy miért értékelik az angolosok általában magasabbra a tankönyveiket, mint a németesek.

A kutatás során végül kíváncsiak voltunk arra is, mennyire hasonlók vagy különbözők a tanulók, a tanárok, valamint a tanárok tanulókról feltételezett tankönyvértékelései. Képzéstípusonként, illetve tanult vagy tanított idegen nyelvenként elemezve az átlagokat az látható, hogy a tanárok minden vizsgált esetben magasabbra értékelték az általuk használt tankönyveket, mint a tanulók, s a tanárok tanulókról feltételezett véleménye a legalacsonyabb. A tanulók saját véleménye és a tanárok tanulókról feltételezett értékelései közelebb vannak egymáshoz, mint a tanárok és a tanulók saját tankönyvértékelései. Az eredmények háttérében az is állhat, hogy a tanárok és a tanulók eltérő mértékben kedvelhetik az egyes tankönyveket, amelyeket a kutatás során most egy változóban vizsgáltunk. A nyelveket tekintve mindhárom véleménytípusnál az angolosok átlagai magasabbak a németesekénél, de képzéstípusonként más-más tendencia rajzolódik ki. A gimnáziumban tanítók magasabbra értékelték az általuk használt tankönyveket, mint a szakgimnáziumban tanítók, és ez látszik a tanulóikról feltételezett átlagoknál is. A tanulók saját véleményét tekintve viszont a szakgimnazisták átlagai magasabbak (németesek 3,54; angolosok 3,86). A táblázat legmagasabb értéke a gimnáziumban tanító angoltanároké (4,20), a legalacsonyabb pedig a szakgimnáziumban dolgozó némettanárok tanítványaikról feltételezett értékelése (3,34). Az eredmények alapján a tanulók értékelései a vártnál kritikusabbak, de a tanárok tanulóikról feltételezett tankönyvértékelései még alacsonyabbak, vagyis kevésbé ismerik a tankönyvvel kapcsolatos véleményüket, ami fontos lehetne a tanítási-tanulási folyamat tervezése, szervezése során (5. táblázat).⁵

A diákok tankönyvértékeléseire hatással lehet az is, hogy mennyire kedvelik a tanulók a középiskolai német-, illetve angolórákat. Adataink szerint a németet tanulóknál a tantárgy kedveltsége átlagosan 3,36, míg az angolt tanulóknál 3,84, ami egy korábbi, tantárgyi kedveltséget vizsgáló kutatás adataival is összecseng. Chrappán (2017) ugyanis a természettudományi tantárgyak kedveltségével együtt kimutatta, hogy az idegen nyelvek közül a gimnazisták és a szakközépiskolások is magasabbra értékelik az angolt, mint a németet. Ezért saját korrelációs vizsgálatot végeztünk a német tankönyvek értékelését tartalmazó változó és a német nyelv kedveltségére vonatkozó változó között, $s r = 0,510$ ($p = 0,010$) korrelációt, az angolosokra vonatkozó változók esetében pedig $r = 0,527$ ($p = 0,010$) korrelációt sikerült kimutatni.

5. táblázat. A német- és angoltanárok, a németet és angolt tanulók, valamint a nyelvtanárok tanulóikról feltételezett véleménye a tankönyvekről képzéstípusonként ($n_{\text{Tanárok saját}} = 78$, $\text{szign. Tanárok saját} = 0,028$; $n_{\text{Tanárok a tanulókról}} = 67$, $\text{szign. Tanárok a tanulókról}} = 0,046$; $n_{\text{Németes tanulók}} = 325$; $\text{szign. Németes tanulók}} = \text{NS}$; $n_{\text{Angolos tanulók}} = 460$; $\text{szign. Angolos tanulók}} = 0,001$; Forrás: Némettanulás, illetve -tanítás Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében – Tanulói adatbázis, Tanári adatbázis, 2018-2019) (saját szerkesztés) (tanult idegen nyelvként a legmagasabb értékek kiemelve)

Képzéstípus	Idegen nyelv	A tanárok véleménye a tankönyvekről		A tanulók véleménye a tankönyvekről tanáraik szerint		A tanulók véleménye a tankönyvekről	
		Átlag	Elemzszám (fő)	Átlag	Elemzszám (fő)	Átlag	Elemzszám (fő)
Gimnázium	Német	3,98	26	3,55	21	3,45	240
	Angol	4,20	28	3,72	24	3,86	261
Szakgimnázium	Német	3,77	9	3,34	9	3,54	85
	Angol	3,88	15	3,37	13	3,64	199

Összegzés

Tanulmányunkban több változó bevonásával elemeztük a tanulók és nyelvtanárok értékeléseit az általuk használt idegennyelv-tankönyvekről. Az első hipotézis az eredmények szerint igazolódott: a különböző középiskola-választási klaszterekbe tartozó tanulók között eltérés fedezhető fel a tankönyvértékelésben. Az egyes klaszterek tankönyvértékelései összhangban vannak a klaszterjellemzőkkel, mert az „Ingázó szakmaorientáltak”-nál több esetben a németesek átlagai magasabbak, ami a középfokú, munkaerőpiacon jól hasznosítható szakma megszerzésének igényéből adódhat. A többi klaszterre az angolosok magasabb átlagai jellemzők: a „Kitörni vágyók” és a „Felsőoktatás-orientált helyiek” esetében ez valószínűleg a felsőoktatásban jól hasznosítható angoltudás miatt lehetséges, például szakirodalom-olvasás, külföldi ösztöndíjak megpályázása esetén. A „Túlélésre hajtok”-nál a klaszterre egyébként is jellemző, középiskolai tanulmányokkal kapcsolatos alacsonyabb motiváltság jelenik meg, mert többször is ennél a csoportnál láthatók a legalacsonyabb tankönyvértékelési átlagok.

A második hipotézis szintén igazolódott: az angolt tanulók magasabbra értékelik a tankönyveiket, mint a németesek. Három kivételtől eltekintve az angolosok átlagai magasabbak, amelynek hátterében az állhat, hogy a tantárgyi kedveltséget vizsgálva az angolosok jobban kedvelik az angolt, mint a németesek a németet, ezért a tankönyveiket is jobban kedvelhetik.

A harmadik hipotézis, miszerint az egyházi fenntartású intézménybe járók értékelik a legmagasabbra a tankönyveiket, nem igazolódott, mert a fenntartók szerint nem találtak ilyen irányú különbséget. Az adatokból az rajzolódott ki, hogy az angolt tanulók magasabbra értékelik a tankönyveiket – két kivételtől eltekintve –, mindegy, hogy a válaszadók milyen fenntartású intézményben tanulnak. A két kivétel az „Ingázó szakmaorientáltak”-nál az egyházi és a szakképzési centrumi intézményekben tanulóknál látható. Az egyházi intézményekből is kerültek be a mintába szakgimnazisták, illetve a szakképzési centrumba járók is szakgimnáziumi képzésben vettek részt, és tudjuk, hogy az „Ingázó szakmaorientáltak” számára egy, a munkaerőpiacon jól hasznosítható szakma

megszerzése a cél akár már középfokon is. Ezért úgy gondoljuk, hogy az ezekben az intézményekben megszerezhető szakmához jól hasznosítható lehet számukra a német-nyelv-tudás, és emiatt értékelhették magasabbra a többi válaszadói csoporthoz képest a német tankönyveiket is.

A negyedik hipotézisben azt fogalmaztuk meg, hogy a gimnazisták magasabbra értéklik a tankönyveiket, mint a szakgimnazisták, és ez a hipotézis is igazolódott: a gimnazisták szignifikánsan magasabbra értéklik a tankönyveiket, mint a szakgimnazisták. Ennek hátterében az állhat, hogy a gimnazisták számára a felsőoktatásban való továbbtanulás lehet a cél, amelyhez szükséges a megfelelő nyelvtudás, akár a felvételi eljárás során, akár a tanulmányokkal vagy a munkaerő-piaci elhelyezkedéssel kapcsolatban.

Az ötödik hipotézis szerint a tanulók magasabbra értéklik a tankönyveik színvonalát, mint a tanáraik. Az eredmények alapján ez a feltételezés nem igazolódott. A tanulók véleményére hatással lehet az adott idegen nyelv tantárgyi kedveltsége. A tanárok válaszai mögött húzódo ok lehet, hogy jelentősen kevesebb tanári választ tudunk megvizsgálni, mint tanulóit, és ez befolyásolhatja az eredményeket. A háttérok feltárása azonban még további kutatást igényel, amelyre a jelen adatbázisunk nem ad lehetőséget. A tanárok tanulóikról feltételezett tankönyvértékelés-átlagai alacsonyabbak a tanulók értékelésénél. Azonban úgy gondoljuk, hogy a tanulók tankönyvértékelései hasznos információt jelenthetnének a tanárok számára a tanóra tartalmának, a tanítás-tanulási folyamatnak, a tankönyvhasználatnak a megtervezéséhez. A tanulók válaszai alapján a tanárok figyelembe tudják venni például, hogy mennyire keltik fel diákjaik érdeklődését az egyes tankönyvek, mennyire jól használhatók ezek számukra, és hol szükséges további kiegészítő anyagokat is használni.

Sebestyén Krisztina

Gál Ferenc Egyetem

Köszönetnyilvánítás, támogatás

A kutatómunkát a Nyíregyházi Egyetem Tudományos Tanácsa támogatta.

Irodalom

- Andor, M. (2000). A nyelvtudás szociális háttere. *Educatio*, 9(4), 717–728.
- Bartal, O. (2019). Mobiltelefonok az oktatásban: szabályok, normák, értékek. *Képzés és Gyakorlat. Training & Practice*, 17(3–4), 129–136. DOI: [10.17165/TP.2019.3-4.11](https://doi.org/10.17165/TP.2019.3-4.11)
- Bassola, P. (1995). *Deutsch in Ungarn in Geschichte und Gegenwart*. Groos.
- Benedek, A. (2019). Új paradigma az oktatásban – A képek elsődlegessége. *Magyar Tudomány*, 180(7), 949–960. DOI: [10.1556/2065.180.2019.7.2](https://doi.org/10.1556/2065.180.2019.7.2)
- Bikics, G. & Kegyes, E. (2016). DIGIDEUTSCH – Német nyelvű digitális tananyag általános iskolások számára. *Képzés és Gyakorlat. Training & Practice*, 14(3–4), 93–110. DOI: [10.17165/tp.2016.3-4](https://doi.org/10.17165/tp.2016.3-4).
- Bocsi, V., Pusztai, G. & Fényes, Zs. H. (2020). Első generációs hallgatók a campuson. Különös tekintettel az eredményesség kérdéskörére. *Szociológiai Szemle*, 30(4), 26–44. DOI: [10.51624/szocszemle.2020.4.2](https://doi.org/10.51624/szocszemle.2020.4.2)
- Chrappán, M. (2017). A természettudományi tantárgyak helyzete és elfogadottsága a közoktatásban. *Magyar Tudomány*, 178(11), 1352–1368. DOI: [10.1556/2065.178.2017.11.3](https://doi.org/10.1556/2065.178.2017.11.3)
- Csapó, B. (2001). A nyelvtanulást és a nyelvtudást befolyásoló tényezők. *Iskolakultúra*, 11(8), 25–35.
- Dringó-Horváth, I. & Menyhei, Zs. (2020). A nyelvkönyvpiac változásai – Nyelvkönyvesaládkhoz kapcsolódó digitális tananyagok vizsgálata. *Új Pedagógiai Szemle*, 70(1–2), 46–75.
- Einhorn, Á. (2000). Idegennyelv-tanítás a szakképző iskolákban. *Educatio*, 9(4), 691–700.
- Eitler, T. (2013). Az angol mint globális nyelv dekoratív funkciójának jellemzői. In Tóth, Sz. (szerk.), *Alkalmazott nyelvészeti kutatások a Kárpát-medencében*.

- A XXII. MANYE Kongresszus előadásai. Szeged, 2012. április 12-14. MANYE, Szegedi Egyetemi Kiadó Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó. 369–374.
- Ellington, H. & Harris, D. (1986). *Dictionary of Instructional Technology*, Kogan Page.
- Fehérvári, A. (2015). Társadalmi mobilitás és az iskola. In Varga, A. (szerk.), *A neveléstudomány alapjai*. PTE BTK NTI Romológia és Neveléstudományi Tanszék – Wislocki Henrik Szakkollégium. 183–209.
- F. Dárdai, Á. (2014): A tankönyvfejlesztés lehetőségei és irányai. Nemzetközi és hazai áttekintés. In Indri, D. J. & Nagy-Király, V. (szerk.), *Megújuló tankönyv. Konferenciakötet*. Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet. 43–54.
- Hegedűs, R. (2017). Magyar hátrányos helyzetű középiskolások tanulmányi teljesítménye és iskoláik jellemzői. *PedActa*, 7(1), 69–80.
- Hegedűs, R. (2019). A felsőoktatásba bejutott, hátrányos helyzetű fiatalok iskoláinak jellemzése. *Neveléstudomány: oktatás – kutatás – innováció*, 7(1), 60–73. DOI: [10.21549/ntny.25.2019.1.5](https://doi.org/10.21549/ntny.25.2019.1.5)
- Hegedűs, R. (2020). *Kompetenciák – hátrányok – térségek. Avagy honnan s hogyan jutnak el a hátrányos helyzetűek a felsőoktatásba?* Debreceni Egyetemi Kiadó.
- Hegy-Halmos, N. (2018). *Mi a pálya? Az iskolai pályorientáció szerepe és gyakorlata a hazai gimnáziumokban*. ELTE Eötvös Kiadó.
- Huneke, H.-W. & Steinig, W. (2013). *Deutsch als Fremdsprache. Eine Einführung*. 6. újjá kiadott és bővített kiadás. Erich Schmidt Verlag.
- Kaposi, J. (2012). A tankönyv szerepének változásai. *Iskolakultúra*, 22(12), 56–70.
- Kaposi, J. (2014). A tankönyvek új generációja és a Nemzeti Köznevelési Portál fejlesztése. In Indri, D. J. & Nagy-Király, V. (szerk.), *Megújuló tankönyv. Konferenciakötet*. Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet. 13–18.
- Karlovitz, J. (2001). *Tankönyv. Elmélet és gyakorlat*. Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Kojanitz, L. (2005). A tankönyvkutatás szerepe és feladatai. *Új Pedagógiai Szemle*, 55(3), 53–68.
- Kojanitz, L. (2007). A tankönyvek minőségének megítélése. Mi ad értelmet a tankönyvek értékelésének és kutatásának? *Iskolakultúra*, 17(6–7), 114–126.
- Kojanitz, L. (2014). Az újgenerációs tankönyvek fejlesztésének koncepcionális háttere. *Új Pedagógiai Szemle*, 64(5–6), 45–67.
- Lannert, J. (2023). Mit és hogyan tanítsunk a 21. században? *Új Pedagógiai Szemle*, 73(1–2), 13–30.
- Mezei, G. (2013). Motivációs stratégiák a nyelvórán. *Modern Nyelvoktatás*, 19(1–2), 36–50.
- M. Nádasdi, M. (2011). A tankönyvek szerepe a tanítás-tanulás folyamatában. *Oktatás-Informatika*, 3(3–4), 26–31.
- Nikolov, M. (2003). Angolul és németül tanuló diákok nyelvtanulási attitűdje és motivációja. *Iskolakultúra*, 13(8), 61–73.
- Nikolov, M. & Csapó, B. (2018). The relationships between 8th graders' L1 and L2 reading skills, inductive reasoning and socio-economic status in early English and German as a foreign language programs. *System*, 73(01), 48–57. DOI: [10.1016/j.system.2017.11.001](https://doi.org/10.1016/j.system.2017.11.001)
- Saraceni, M. (2008). English as a lingua franca. Between form and function. *English Today*, 24(2), 20–26. DOI: [10.1017/s0266078408000163](https://doi.org/10.1017/s0266078408000163)
- Sebestyén, K. (2016). Auf den Spuren der rätselhaften Lehrbuchlisten: was zeigen die Zahlen uns darin? *Acta Universitatis Sapientiae Philologica*, 8(3), 149–168. DOI: [10.1515/ausp-2016-0038](https://doi.org/10.1515/ausp-2016-0038)
- Sebestyén, K. (2019). Kon-Takt és Schritte international: egy nyelv, két szemlélet. *Képzés és Gyakorlat. Training & Practice*, 17(2), 149–160. DOI: [10.17165/tp.2019.2.12](https://doi.org/10.17165/tp.2019.2.12)
- Sebestyén, K. (2023). *Kik és miért tanulnak németet az érettségét adó képzésekben?* Debreceni Egyetemi Kiadó.
- Szépe, Gy. (2000). Nyelvészeti és nyelvpolitika megjegyzések. *Educatio*, 9(4), 639–650.
- Traxler, J. & Vosloo, S. (2014). Introduction: The prospects for mobile learning. *Prospects*, 44(1), 13–28. DOI: [10.1007/s11125-014-9296-z](https://doi.org/10.1007/s11125-014-9296-z)
- Várnagy, E. & Márkus, Á. (2020). Nemzetközi interakciók a nyelvokosság tükrében. *Economica*, 11(1–2), 29–42. DOI: [10.47282/economica/2020/11/1-2/6475](https://doi.org/10.47282/economica/2020/11/1-2/6475)
- Vidákovich, T. & Vígh, T. (2009). Az idegen nyelvi mérés és oktatás kapcsolata. In Kozma, T. & Perjés, I. (szerk.), *Új kutatások a neveléstudományokban, 2008. Hatékony tudomány, pedagógiai kultúra, sikeres iskola*. MTA Pedagógiai Bizottsága. 159–168.
- Weinbrenner, P. (1992). Grundlagen und Methodenprobleme sozialwissenschaftlicher Schulbuchforschung. In Fritzsche, K. P. (szerk.), *Schulbücher auf dem Prüfstand. Perspektiven der Schulbuchforschung und Schulbuchbeurteilung in Europa*. Diesterweg – Georg-Eckert-Institut für Internationale Schulbuchforschung. 33–54.

Jegyzetek

- ¹ Az adatbázisok alapadataiból hiányzó elemszámok oka, hogy nem minden kitöltő válaszolt ezekre a kérdésekre.
- ² A klaszterek részletesebb jellemzését ld. Sebestyén, 2023.
- ³ A tanulói és a tanári kérdőíveket ld. Sebestyén, 2023.
- ⁴ A hivatkozott tanulmányban a szakközépiskola funkciója megegyezik a tanulmányunkban szakgimnáziumnak nevezett intézménytípusával.
- ⁵ A három tankönyvértékelés-típus két adatbázisból származik, ezért a szignifikancia-szinteket csak a táblázat egyes részeire tudunk számolni.

Absztrakt

A nyelvtudás egyre fontosabb egyéni kompetencia a mindennapi életben, amelynek egyik fejlesztési lehetősége a közoktatási intézményekben kötelező nyelvoktatás. Ehhez számos eszköz használható, a leggyakoribbak és legelterjedtebbek a tankönyvek és munkafüzetek, amelyek számos szempontból elemezhetők. Jelen tanulmányunkban a hatásorientált tankönyvkutatáshoz (Weinbrenner, 1992) sorolható eredményeket mutatunk be a tanulók, illetve nyelvtanárok tankönyvértékelését ismertetve: mit gondolnak a tankönyvekről, milyen hatást gyakorolnak rájuk. Tanulmányunkban a *Némettanulás, illetve -tanítás Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében* című papíralapú, kérdőíves kutatás tanulói, valamint tanári adatbázisát elemezzük, amelyekbe a 2018/2019-es tanévben 11. évfolyamos, érettségit adó képzésben részt vevő németet és/vagy angolt tanulóknak, valamint német- (43 fő) és angoltanáraiknak (57 fő) a válaszaik kerültek be. Az adatokat SPSS programmal elemeztük. Eredményeink szerint a tanulók tankönyvértékelésében különbség van a különböző jövőbeli tervekkel rendelkező tanulói csoportok között, továbbá fenntartónként, képzéstípusonként és tanult idegen nyelvenként is. A tanulók alacsonyabb színvonalúra értékelik a tankönyveiket, mint a tanáraik, viszont magasabbra annál, mint amit a tanáraik feltételeznek róluk.

Kulcsszavak: német, angol, nyelvtanárok, nyelvtanulók, tankönyvértékelések